

סוציולוגיה

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	–	(שאלה אחת $12 \times$)	–	12 נקודות
פרק שני	–	(ארבעה סעיפים $11 \times$)	–	44 נקודות
פרק שלישי	–	(ארבעה סעיפים $11 \times$)	–	44 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: יש לענות בתמצות ובבהירות ולהשתמש במושגים שנלמדו.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (12 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על אחת מן השאלות 1–2 (12 נקודות).

לאנשים רבים קשה לדמיין את החיים בלי להתקלח כל יום, בייחוד בשיא הקיץ. אך מקלחת יומית היא הרגל ונורמה תרבותית רווחת ולמעשה היא אינה דרושה כדי להבטיח את השמירה על הבריאות. יש מומחים הטוענים שלא כדאי להתקלח כל יום, משום שניקיון יתר פוגע בשכבת ההגנה של העור.

הארץ. (2022, יולי 31). מתקלחים כל יום "כי זה בריא"? תחשבו שוב. אוהור מתוך: [haaretz.co.il](https://www.haaretz.co.il) [19/10/2022]

1. הסבירו את הסוגיה המוצגת בקטע על פי שני מושגים מן הגישה הפונקציונליסטית.
2. אנשים רבים חושבים שלהתקלח כל יום זה הרגל בריא. יש אנשים הנוטים לראות באדם שאינו מתקלח כל יום, אדם מלוכלך ומוזנח, הדוחה את האנשים סביבו. הסבירו והדגו את הגישה לחקר התרבות שבאה לידי ביטוי בפתיח לשאלה 2 בנוגע לתדירות ההתקלחות. ציינו והסבירו את הגישה המנוגדת לגישה שצינתם.

פרק שני (44 נקודות)

ענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 3–6 (לכל סעיף – 11 נקודות).

3. עם התפתחות האינטרנט עברו אנשים רבים לקנייה מקוונת של ביגוד, הנעלה, מוצרי חשמל ועוד. לפניכם טבלה הלקוחה מסקר חברתי שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2020) בנוגע לדפוסי הצריכה המקוונת בקרב נשים וגברים.

טבלה: תחומי צריכה מקוונת בקרב נשים וגברים בני 20 ומעלה

	ביגוד, הנעלה ואביזרי אופנה	קוסמטיקה ופארם	מכשירי חשמל לבית	ציוד מחשבים ואלקטרוניקה
גברים	47%	18%	31%	38%
נשים	69%	36%	18%	17%

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2021, יולי 27). הודעה לתקשורת. לקט נתונים מתוך הסקר החברתי בנושא מסחר ובנקאות ברשת. אוחר מתוך: [9/10/2022] cbs.gov.il

- א. הביאו שתי מסקנות מתוך הטבלה. בססו את מסקנותיכם בעזרת נתונים מן הטבלה.

הסבירו את המונח "חיברות מגדרי" ("חיברות לתפקידי מין").

הסבירו באמצעות מסקנה אחת שהבאתם, כיצד תהליך "חיברות מגדרי" בא לידי ביטוי בטבלה.

- ב. הסבירו את המושג "תרבות הצריכה".

כיצד המושג "תרבות הצריכה" בא לידי ביטוי בטבלה?

4. פיתוח תרופות חדשות נעשה כיום בעיקר באמצעות חברות פרטיות. כאשר מגיעה העת לנסות אותן על בני אדם, החברות פונות לבתי החולים כדי שיערכו ניסויים קליניים בתרופות החדשות. בתי החולים שעורכים ניסויים רוכשים ניסיון מקצועי, מקבלים תרופות חדשות ויקרות שעשויות להועיל למטופלים וגם זוכים להכנסה כספית ניכרת. בתי החולים שנמנעים מלהשתתף בניסויים קליניים בתרופות עלולים לסבול מהיעדר תקציב ומתיוג שלילי.

בריל, י. (2020, מאי 24). ניסויים בלי הסכמה בצל הקורונה: האירועים האמיתיים מאחורי שמועת השווא. גלובס. אוחר מתוך: [20/10/2022] globes.co.il

- א. הציגו שני כללי אתיקה בהצהרת הלסינקי שיש להתחשב בהם כאשר עורכים ניסויים בבני אדם.

לדעתכם, האם בתי חולים צריכים להסכים להשתתף בניסויים לפיתוח תרופות חדשות? נמקו את דבריכם.

- ב. הסבירו את המושגים "סנקצייה חיובית" ו"סנקצייה שלילית".

הדגימו אחד מן המושגים האלה מן הפתיח.

5. נסיכים ממשפחות מלוכה נחשבים לבני מזל ש"נולדים עם כפית זהב בפה". אבל הם אינם נהנים רק מזכויות יתר. בבגרותם הם עשויים להחזיק בידם כוח רב הדורש אחריות. כדי להכין אותם לתפקיד זה מחנכים אותם מרגע היוולדם למלא אחר כללים רבים. מאקו. (2018, אוקטובר 5). לא אוכלים תמ"ל, לא הולכים לחברים לבד ועוד חוקים שהילדים המלכותיים צריכים לציית להם. מאקו, מערכת הורים. אוחר מתוך: mako.co.il [30/10/2022]

א. הציגו את גישת התכונות ואת הגישה המצבית בנוגע למנהיגות.

איזו מן הגישות באה לידי ביטוי בפתיח? נמקו את התשובה.

ב. הסבירו את המושג "תהליך החיברות".

הסבירו מטרה אחת ש"תהליך החיברות" ממלא עבור הפרט אן החברה. הדגימו את הטענה שלכם באמצעות הפתיח.

6. גם היום יש חברות שבהן ההורים עדיין בוחרים את בני הזוג עבור ילדיהם, והילדים מקבלים את הבחירה מתוך כבוד כלפי ההורים.

א. השוו בין משפחה מודרנית למשפחה מסורתית על פי שני קריטריונים: על פי קריטריון בחירת בני זוג ועל פי קריטריון נוסף לבחירתכם.

ב. הסבירו מהו "ערך", ומהי "נורמה".

הדגימו את שני המושגים מן הפתיח.

פרק שלישי (44 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 7–10 שאחריו (לכל סעיף – 11 נקודות).

המתפטרות החדשות

מעובד על פי הדס יום טוב. (2022, יוני 16). "המתפטרות החדשות", דבב. אוחר מתוך: [24/10/2022] davar.co.il

בזמן האחרון עוד ועוד נשים בנות 40 ומעלה מרגישות חוסר סיפוק מן העבודה ומתפטרות. החוקרת אפרת גבעתי, שהיא עצמה מתפטרת טרייה, חוקרת את תופעת ההתפטרות מן הזווית המגדרית. במחקרה היא עוסקת בהתפטרות של נשים בנות 40 ומעלה מעבודתן ("בגילאי אמצע החיים") בעידן שלאחר הקורונה.

במסגרת המחקר היא ערכה ראיונות עומק עם נשים ועם גברים אקדמאים מתחומים שונים, שהתפטרו ממשורות בכירות יחסית. "אלה אנשים עם עבודות מסודרות", מציינת גבעתי, שהחליטו להתפטר בעקבות מגפת הקורונה.

מן הראיונות עולה שגם אם העובדים לא היו מרוצים ממקום עבודתם לפני הקורונה, ואף הרגישו שמיצו את עצמם מבחינה מקצועית, הם המשיכו לעבוד למרות הכול. הסיבה לכך בחלק מן המקרים הייתה סביבת העבודה התומכת מבחינה רגשית, שיחות המסדרון, ארוחת הצהריים המשותפות והמפגש החברתי. בזמן הקורונה עבדו רבים מן הבית, ולכן לדברי גבעתי היו אנשים שהרגישו ש"בקורונה לקחו את כל המסביב", ונשאר להם רק "הדבר הרזה הזה", העבודה עצמה. בעקבות זאת היו שהבינו פתאום עד כמה העבודה "משעממת".

אחרים העידו שדווקא בזכות הקורונה ניתן להם פסק זמן מסביבת עבודה תחרותית ומלחיצה, והוא אפשר להם לצמוח, לפתח, לקדם פרויקטים ולנהוג בגמישות ויצירתיות. אחרי החזרה לשגרה "הכול נלקח", לדבריהם, ו"החזירו אותם למרובע" שהיו בו קודם. החזרה לשגרה גרמה לירידת מתח ולסוג של תחושת צמצום והקטנה.

לדברי החוקרת, המעסיקים לא התרגשו מהחלטות העובדים להתפטר ולא הבינו את המניעים לכך. מבחינת המעסיקים העבודה היא מילוי תפקיד שמעניק לעובד תנאים ושכר. בתקופת הקורונה דאגו המעסיקים לשכר העובדים ונתנו להם תמריצים. אבל המתפטרים הרגישו שהמעסיקים לא דאגו להם במידה מספיקה, למשל לא התקשרו אליהם כדי לשאול לשלומם. לדברי המתפטרים, היחס האישי, העניין בעבודה והמימוש העצמי חשובים להם יותר מן הביטחון התעסוקתי. העבודה מן הבית גרמה לעובדים להבין שיש דרך אחרת.

החוקרת ציינה שלנשים היו נימוקים נוספים להתפטרות. היו נשים שציינו שהן סבלו מחוסר שוויון מגדרי בסביבת העבודה. לדברי החוקרת, "אצל נשים רואים היתקעות בדרגי ביניים, בעוד גברים מתקדמים מהר יותר, והמנהלים שלהן נהיים גברים צעירים". "זה מתסכל", אומרת גבעתי, "שאת מרגישה שמישהו פחות מנוסה ופחות מוכשר ממך נמצא מעלייך". אבל זה קורה לדבריה משום ש"שוק התעסוקה הוא ממוגדר. הוא בנוי ככה שתמיד יהיה גבר שמרוויח יותר" או נהיה "מנהל צעיר יותר", משום שיש ציפייה מן הגברים לבנות קריירה ולהרוויח יותר.

גבעתי מדגישה שרוב האנשים שראיינה חזרו לשוק העבודה, אבל השתלבו בו באופן שונה. גם בעניין זה היא גילתה הבדלים בין נשים לגברים. נשים בנו את עצמן מחדש בשוק התעסוקה, הקימו עסקים קטנים או שילבו משרה עם עסק עצמאי. לעומת זאת אצל גברים השינויים היו פחות דרמטיים. יש גברים שחזרו למקום התעסוקה הקודם, שדרגו מעט את השכר או עברו לאותו תפקיד בחברה אחרת.

במקרים שבהם בעל ואישה החליטו להתפטר בזוגות, הגברים, שהם המפרנסים העיקריים במשפחה, ביצעו את הצעד הראשון. רק לאחר שהגברים השיגו מקום פרנסה חדש או תנאים טובים יותר, התפטרה גם האישה.

גבעתי הבחינה בקווי דמיון רבים בין תופעת ההתפטרות של בני ה-40 ומעלה ובין תופעת ההתפטרות של הדורות הצעירים יותר. אחת המרואיינות אמרה שלמדה מדור המילניום לאזן בין העבודה לשעות הפנאי. "הם יודעים שבית זה בית ועבודה זה עבודה". החוקרת מציינת שיתכן שהדור הצעיר משפיע על הדור המבוגר.

לדברי החוקרת, מקומות העבודה צריכים לאמץ תפיסה חדשה בנוגע לשוק העבודה. "גמישות תעסוקתית זה הדבר הבא. להבין מה המוטיבציה של העובד או העובדת ומה הם צריכים, ולא מה המשרה דורשת". היא מוסיפה, "צריך להתמקד יותר בעובד, מה נותן לו מוטיבציה, מה מסלולי הפיתוח שמציעים לו, והעניין של יחס במקום העבודה, הצוות וסביבת העבודה מתחיל יותר ויותר לעלות. אם פעם עובדים התעניינו בתנאים ושכר, כיום רואים יותר ויותר את החשיבות של הפן החברתי".

ענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 7–10 (לכל סעיף – 11 נקודות).

כדי להדגים מושג או תאוריה הנזכרים בקטע, אין להסתפק בהעתקת משפטים מן הקטע. יש להסביר את הקשר בין הנאמר בקטע ובין הנדרש בשאלה.

7. **א.** ציינו והסבירו שני מושגים מגישת האינטראקציה הסימבולית.
- הסבירו באמצעות אחד מן המושגים מתוך גישת האינטראקציה הסימבולית את הגישה של המעסיקים וגם את הגישה של העובדים כלפי עבודה אנ כלפי התפטרות.
- ב.** הסבירו את המושגים צרכים אינסטרומנטליים וצרכים אקספרסיביים. הביאו דוגמאות מן הקטע לשני צרכים אקספרסיביים.
8. **א.** הסבירו שני מאפיינים של החברה הפוסט־מודרנית, והדגימו אחד מהם מן הקטע.
- ב.** הסבירו את המושג מגדר. הביאו דוגמה אחת למושג זה מן הקטע.
9. **א.** הסבירו את המושגים קבוצת השתייכות וקבוצת התייחסות משווה. הביאו מן הקטע דוגמה אחת לקבוצת התייחסות משווה.
- ב.** הסבירו את המושגים זהות וזהות משנה. הביאו מן הקטע דוגמה לאחד מן המושגים האלה.
10. **א.** הסבירו את המושג קונפורמיות. הביאו מן הקטע דוגמה אחת למושג קונפורמיות.
- ב.** הסבירו מהו סולם הערכים, והדגימו מן הקטע את סולם הערכים של עובד אנ של עובדת שהתפטרו.

בהצלחה!